

УДК 373.54:62

*Олена Савицька,
аспірант Бердянського державного
педагогічного університету*

РОЛЬ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ В ІНДИВІДУАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ МАРШРУТІ УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ НАВЧАННЯ

Упровадження компетентнісного підходу в освіті, особистісного розвитку та індивідуалізації навчання потребує додаткових форм і методів організації навчання з технології в старшій школі. У статті визначені роль та місце елективного курсу з технології в індивідуальному освітньому маршруті учнів технологічного профілю.

Ключові слова: *індивідуальний освітній маршрут, індивідуалізація навчання, елективний курс, профільне навчання.*

Внедрение компетентносного подхода в образовании, личностного развития и индивидуализации обучения требует дополнительных форм и методов его организации в старшей школе. В статье определяются место и роль элективного курса в индивидуальном образовательном маршруте учащихся технологического профиля.

Ключевые слова: *индивидуальный образовательный маршрут, индивидуализация обучения, элективный курс, профильное обучение.*

The introduction of competence-based approach in education, personal development and individual training requires additional forms and methods of organization of a study in high school. The article defines the role and the place of an elective course in technology in pupils' individual educational routes of technological profile.

Key words: *individual educational route, individualization of learning, elective courses, profile training.*

Останнім часом посилюється інтерес усіх інституцій, причетних до освіти, до особистості учня, посилюється спрямованість на індивідуалізацію навчання, формуються такі педагогічні поняття, як індивідуальний освітній маршрут, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна траєкторія розвитку особистості, які вказують на самотність життєвого шляху кожної людини, визнання її індивідуальності та неповторності.

Проблема виявлення індивідуальної освітньої траєкторії учня представлена в різних психолого-педагогічних дослідженнях (Т. Ковальнової, Н. Рибалкіної, О. Воронцова, О. Тубельського, А. Хуторського, І. Які-

манської). В них викладені різні підходи до трактування цих понять з позицій: проблемно-рефлексивного підходу; діяльнісного підходу; технології педагогічного супроводу; психолого-дидактичного підходу.

У результаті аналізу зарубіжного досвіду загальної середньої освіти виділимо кілька спільних рис: старші (повні) середні школи в усіх розвинених країнах світу є профільними, організація профільної підготовки відрізняється за способом формування індивідуального навчального плану – від достатньо жорстко фіксованого переліку обов'язкових дисциплін до можливості вибору із множини обов'язкових та елективних курсів, що пропонуються протягом всього періоду навчання.

У старшій школі пріоритетним є самовизначення учнем свого індивідуального освітнього маршруту, а отже, і можливості вибору найбільш оптимального для себе шляху індивідуалізації навчання. Профільність старшої школи певною мірою обмежує такий вибір.

Метою статті є визначення місця та ролі елективного курсу з трудового навчання (технології) в індивідуальному освітньому маршруті учнів технологічного профілю.

Профільні курси забезпечують поглиблене вивчення окремих предметів й орієнтовані, у першу чергу, на підготовку випускників школи до подальшої професійної освіти. Елективні курси пов'язані, перш за все, із задоволенням індивідуальних освітніх інтересів, потреб і схильностей кожного школяра. Саме вони за своєю суттю і є найважливішим засобом побудови індивідуальних освітніх програм, оскільки найбільшою мірою пов'язані з вибором кожним школярем змісту освіти залежно від його інтересів, здібностей, подальших життєвих планів. Курси за вибором ніби «компенсують» багато в чому достатньо обмежені можливості базових і профільних курсів у задоволенні різноманітних освітніх потреб старшокласників.

Уведення елективного курсу до навчального плану школи може переслідувати дві мети. Перша – поглиблення професійної орієнтації учнів. У такому разі елективний курс є продовженням якогось загальноосвітнього курсу профільного рівня з окремих його тем. Друга мета – задоволення інтересів школярів у різних галузях знань, що не мають безпосереднього відношення до профільного класу.

Розглянемо засади профілізації старшої школи в Україні в ракурсі індивідуальних освітніх маршрутів. Профільна школа найповніше реалізує принцип особистісно-орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у створенні власної освітньої програми [1]. Загальноосвітні школи створюють ті чи інші профілі навчання за рахунок комбінацій базових, профільних предметів і елективних курсів (курсів за вибором). Цим самим забезпечується гнучка система профільного навчання, яка дає змогу обрати старшокласнику індивідуальну освітню програму [2].

На нашу думку, цьому сприятиме і впровадження елективних курсів з предметів, які вивчаються на рівні стандарту в існуючому профілі. Елективні курси з трудового навчання (технології) є важливим засобом побудови індивідуальних освітніх маршрутів, так як найбільше пов'язані з вибором кожним учнем змісту освіти, залежно від його інтересів, здібностей, подальших життєвих планів. Із добре розробленою системою елективних курсів кожен учень зможе отримати освіту з бажаним нахилом в ту чи іншу галузь знань.

Створюючи власну освітню програму шляхом вибору відповідного набору навчальних дисциплін (профільних, базових), учень має змогу самостійно визначити додаткові дисципліни (елективні курси), що в сукупності веде до формування індивідуального освітнього маршруту.

Упровадження різноманітних елективних курсів є загальноприйнятою світовою практикою індивідуалізації навчання, розширення індивідуальної освітньої траєкторії, поліпшення якості освіти та сприяння набуттю освітніх компетентностей.

При конструюванні елективного курсу з трудового навчання (технології) в індивідуальному освітньому маршруті учнів технологічного профілю необхідно: враховувати освітні запити, здібності, особистісні та допрофільні інтереси, пізнавальні можливості учня; визначити найефективніші види та форми діяльності учня, методи та форми діагностики результатів, технології засвоєння змісту та організаційно-педагогічні умови; вимоги часу та конкретні умови освітнього процесу в навчальному закладі.

Визначаючи цілі та завдання елективного курсу, спираємося на наступні закономірності цілей навчання (за А. Хуторським): ефективність освітнього процесу визначається гармонією та збалансованістю різнорівневих цілей – загальнолюдських, державних, суспільних, національно-регіональних, шкільних, учительських, учнівських, батьківських та ін.; освітня продуктивність учнів зростає, якщо вони усвідомлено беруть участь у визначенні цілей навчання, доборі його технологічних елементів, у створенні особистісного компонента змісту освіти; цілі кожного нового етапу навчання визначаються рівнем реалізованості цілей попереднього етапу та особистісними особливостями учнів у динаміці їх розвитку.

Вибір конкретних методичних рішень повинен визначатися й обмежуватися можливістю одержання кінцевого результату навчання, виведеного з аналізу мети. Основним критерієм ефективності методичної системи навчання є співвідношення мети навчання з досягнутими результатами [3].

Основою навчальної діяльності старшокласника є систематизація, розширення, доповнення індивідуального досвіду, розвиток самостійності, творчого підходу до розв'язування життєвих проблем, уміння аналізувати ситуації, приймати рішення.

До основних елементів індивідуальної діяльності учня відносяться: зміст діяльності (навіщо я це роблю); постановка особистої мети (передбачуваний результат); план діяльності; реалізація плану; рефлексія (усвідомлення власної діяльності); оцінювання; коригування та перевизначення мети.

Індивідуалізація навчання на елективних курсах трудового навчання (технології) характеризується за кількома ознаками: за формою організації навчання (урок, заняття), за формою навчальної діяльності (стабільні групи, динамічні групи, індивідуальні групи), за рівнем складності навчання (слабкий, середній, високий рівні), за часом на опанування навчального матеріалу (загальний, індивідуальний темп навчання).

Однією з важливих особливостей елективних курсів є їх орієнтація на динамічні групи учнів, фронтальні, групові, індивідуальні та індивідуально-групові форми занять.

Серед засобів індивідуалізації навчальної діяльності учнів можна визначити наступні: варіативність використання гнучкого навчального плану, великий обсяг матеріалу на вибір з урахуванням інтересів, здібностей та перспектив майбутнього працевлаштування; конструювання різних навчальних задач, що відрізняються за змістом, рівнем засвоєння та складністю; вибір індивідуального темпу навчання і способу засвоєння з опорою на результати контролю та діагностики визначення рівня навчальних досягнень; підтримка учнів в процесі навчання засобами індивідуального консультування; проектування вчителем індивідуальної взаємодії з учнями, їх мотивації та виховання відповідального ставлення до навчання.

Індивідуальний освітній маршрут учня самим безпосереднім чином пов'язаний з практичною індивідуалізацією процесу навчання та створення умов (відповідного дидактичного матеріалу, що буде відрізнятися за способами діяльності та формою представлення об'єкта пізнання), які будуть стимулювати розкриття індивідуальних особливостей особистості учня [3].

Обираючи зміст елективного курсу з трудового навчання (технології), для учнів технологічного профілю треба визначитися з наступними моментами: 1) в чому основна суть теоретичних та практичних занять, індивідуальної та самостійної роботи учнів: основні знання (факти, поняття, уявлення, ідеї, принципи), вміння та навички, методи і види діяльності, досвід їх засвоєння; 2) в який спосіб зміст курсу буде сприяти спеціалізації, формуванню базових та профільних умінь і навичок; 3) для яких професій (галузей знань) будуть корисними ці вміння та навички; 4) з якими розділами попередньо повинні бути ознайомлені учні перед початком вивчення елективного курсу; 5) в яких матеріалах реалізується зміст курсу (навчальні посібники, робочий зошит, методичні посібники, мультимедійні та електронні програми, Інтернет-ресурси, тощо). Під час

розробки змісту та методичної системи елективного курсу важливо продемонструвати місце курсу стосовно базових і профільних предметів: які міжпредметні зв'язки реалізуються при вивченні елективного курсу; які загальнонавчальні та профільні вміння й навички розвиваються; як саме створюються умови для активізації пізнавального інтересу та професійного самовизначення учнів.

Використання комп'ютера на елективних курсах з трудового навчання (технології) в класах технологічного профілю має широкі перспективи для впровадження нових навчальних технологій та дозволяє досягти кращих результатів із найменшими затратами сил і часу, що безумовно відповідає інтересам школи й самих учнів. Застосування електронного навчального посібника з елективного курсу допомагає вчителю економити час, широко використовувати індивідуалізацію та диференціацію в роботі з учнями, оперативно контролювати та оцінювати результати навчання, а учню допомагає працювати в комфортному для нього темпі.

Не менш важливою системою форм контролю рівня досягнень учнів та критерії оцінювання. Контроль може бути попереднім, поточним, повторним, періодичним, підсумковим. Можна визначити наступні параметри контролю: область діяльності; ступінь діяльності; рівень самостійності; ступінь відмінності від робіт інших учнів (оригінальність); ступінь відмінності від своїх попередніх робіт (особистісний приріст). Для контролю рівня досягнень можуть бути використані такі форми: спостереження активності протягом занять, експертні оцінки вчителів з споріднених предметів та інших дисциплін із точки зору компетентнісного підходу, аналіз творчих та дослідницьких робіт, результатів діагностичних завдань, анкетування, тестування. Для контролю за результатами вивчення елективного курсу можна використовувати залікову роботу (творчій проект, тест), портфоліо учня (сукупність самостійно виконаних робіт – схеми, креслення, макети, реферати, доповіді, результати досліджень, презентації), підтверджені досягнення (грамоти, дипломи).

Загалом, елективні курси з трудового навчання (технології) відіграють важливу роль у системі профільного навчання на старшому ступені загальної середньої освіти. Саме вони по суті і є важливішим засобом побудови індивідуальних освітніх програм, так як найбільш пов'язані з вибором кожним учнем змісту освіти залежно від його інтересів, здібностей, подальших життєвих планів. Основні мотиви вибору, які слід враховувати під час розробки та реалізації елективного курсу для учнів технологічного профілю: індивідуалізація освітнього маршруту; набуття знань і навичок, засвоєння способів діяльності для вирішення практичних, життєвих завдань, відхід від традиційного шкільного «академізму»; можливості успішної кар'єри, просування на ринку праці; цікавість; підтримка вивчення базових курсів; професійна орієнтація;

інтеграція наявних уявлень в цілісну картину світу.

Впровадження елективних курсів сприяє розвитку пізнавальних можливостей, особистісному зростанню старшокласників та їх успішній адаптації до умов навчання в профільній школі.

Лише профільне навчання створює можливості для найбільш повного розвитку дитини відповідно до її сутності. Це не тільки має велике гуманістичне значення, а й є потужним важелем прогресу суспільства в умовах переходу країни до науково-інформаційних технологій, де успіх визначатиметься розвиненістю особистості та її максимальною самореалізацією [4].

Таким чином, профільність навчання у старшій школі є благом як для дитини, її діяльності у майбутньому дорослому житті, так і держави та суспільства, які в результаті отримають ефективного працівника, що найбільш повно реалізує себе відповідно до своїх здібностей. Тобто буде жити і діяти у гармонійному, цілісному життєвимірі.

Створення елективних курсів – найважливіша частина забезпечення введення профільного навчання. Тому їх розробка й упровадження повинна стати частиною програм переходу до профільного навчання. Безпосередньо є актуальною проблема, яка розглядається, а її недостатня розробленість спонукає продовжувати дослідження в зазначеному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липова Л. Профільне навчання: теорія і практика / Л. Липова, П. Замаскіна, П. Малишев // Студії: педагогіка і психологія. – 2006. – С. 3–5.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі // Освіта України. – 2003. – № 42–43. – С. 8–9.
3. Якиманская И. С. Личностно ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 2000. – 112 с.
4. Липова Л. Теорія і практика здійснення профільного навчання в середній загальноосвітній школі / Людмила Липова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 5. – С. 32–37.